

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1996

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: Text in Ukrainian.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below / Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x		14x			18x			22x			26x			30x	
					✓										
	12x		16x			20x		24x		28x		32x			

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

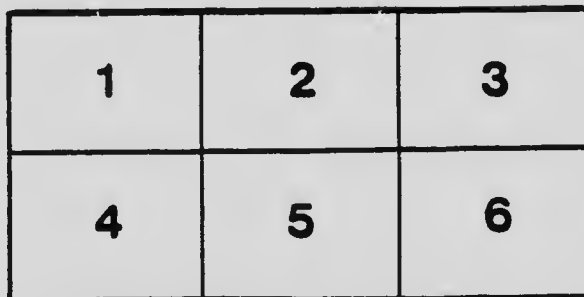
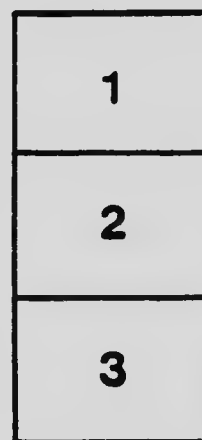
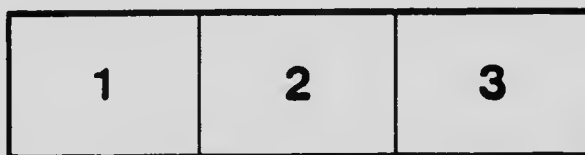
National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol $\rightarrow$ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole $\rightarrow$ signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

5.0

5.6

6.3

7.1

8.0

9.0

10

11.2

12.5

14.3

16

18

20

22.5

25

28

31.5

36

40

45

50

56

63

71

80

90

100

112

125

143

160

180

200

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

Чого хотять
Соцјалдемократи

Зладив
Е. Гуцајло.

Цїна 10. к.

Накладом і з друкарні „Робот. Народа“ у Вільнісґу.

НИКРДУР
НИКРДУР

Чого хотять
Соціалдемократи ?

Зладив
Е. Гуцайло.

НИКРДУР

Накладом і з друкарні „Робоч. Народа“ у Вінніпегу.

HX109

H84

I.

Те, чого хотять соц.-демократи, є вложено в їх програмі, в якій они означують, за що має боронити ся робочий народ. Та тих програм є дві: одна мінімальна, а друга максимальна.

Мінімальна програма, є та програма, в якій соц.-демократи означують те, що они хотять здобути ще в часах капіталістичного ладу, себто тепер, і чим они мають звалити оттой лад. Називає ся она мінімальна тому, бо в ній є вложені такі жаданя, які становлять лиш найконечнійші потреби суспільства, такі потреби, без яких суспільство не може розвивати ся. Отже є она меншою програмою, себто мінімальною.

Максимальна програма є та, якою означують ся те, до чого остаточно мають дійти соц.-демократи при помочи мінімальної програми. Максимальну програму можна означити одним реченєм: В і д і б р а т и

продукційні средства з рук
поодиноких людей і віддати
їх загалови, цілому суспіль-
ству, себто иньшими словами, пе-
ревести продукцію всіх
средств до життя на ціле су-
спільство, або коротше:
Перевести товариську про-
дукцію.

Та, отте речена, яке означає макси-
мальну (найбільшу, остаточну) програму,
є найбільше не яким для багатьох людей,
і через те всі ті, котрі є ворогами соціал-
демократії, змальовують ту соціалістичну
будучність в очах несвідомих людей так,
що ті несвідомі боять ся соц. демократів.
Через те ми ось тут вперед обговоримо те,
чого хоче максимальна програма, а відтак
обговоримо мінімальну програму. Робимо
те ще й тому, бо дуже а дуже часто
лучає ся нам, що приходить чоловік до
кого не-будь і каже: Я знаю менше більше,
чого хотять соціалдемократи тепер, але до
чого они хотять довести, як буде вигля-
дав новий лад, оттого я не знаю.

Через те ми подамо лиш коротенько

мінімальну програму, не обговорюючи її зараз точку за точкою, бо обговоримо її на кінці, а будемо обговорювати максимальну програму.

Мінімальна програма, прийнята 20 жовтня 1891. р. в Ерфурті, звучить :

1. Загальне, рівне, безпосереднє і тайне право вибору і голосованя всіх понад 20 літ життя горожан без ріжницї пола для всіх виборів і для всіх голосовань. Пропорціональне виборче право і дволітні законодавні періоди. Вибори мають відбувати ся в однім дні і у вільнім від праці дні. Вибрані заступники мають брати плату за свій страчений час. Знесеня всяких обмежень політичних прав, з винятком курателї.

2. Безпосереднє законодавство через нарід при помочи ініціятиви і опрокинення. Самозначеня і самоуправа народів в державі, провінції і в громаді. Вибір урядників впрост через нарід, відвічальність урядників і залорука. Щорічний дозвіл на збираня податків.

3. Вихованя до загальної оборонної служби. Народне військо на місце сталого

війська. Рішевє про війну і спокій в руках народних заступників. Полагоджуванє міжнародних спорів мировими судами.

4. Знесенє всіх законів котрі обмежують свободу думки або прєво зборів та тотариств.

5. Знесенє всіх законів, які роблять жінку в публичнім житю менше вартною від муццини.

6. Признанє релїгїї приватною річю. Знесенє всяких видатків з публичних фондів на церковні і релїгїйні цїли. Церковні і релїгїйні товариства є приватними спілками, котрі свої потреби полагоджують між собою самостійно.

7. Школа є публичною і свїтською. Наука є обовязковою і обовязковим є посїщанє публичних шкіл. Наука в школі, всі научні прилади і знаряди, удержанє в школі получене з їдою є безплатне у всіх публичних школах.

8. Безплатність правної оборони і правного заступництва. Судівництвє в руках вибраних народом судїїв. Відклик у всіх карних справах. Відшкодованє невинно

оскаржених, арештованих, або засуджених. Знесеня кари смерти.

9. Безплатність лікарської помочи у всіх случаях і базплатність ліків. Безплатність похоронів.

10. Постепенно висше оподаткованя доходів і майна на покритя публичних потреб, о скілько треба їх покривати податками. Обовязкове само-виявлюваня і оцінюваня доходів. Оподаткованя спадщини відповідно до висоти спадку і до степеня посвоячення. Знесеня всіх посередних податків, цпа і других господарсько-політичних уладжень, які шкодять інтересам загалу а є лиш інтересом вибраної меншости.

Для охорони робітничої класи жадяемо:

1. Національного і міа народно о законодавства охорони робітника, сраючого ся на слідуючих підставах:

- а) Означеня найвисшого вісімгодинного дня праці.
- б) Заборона заробкованя для дітий низше 16 літ.
- в) Заборона нічної роботи, з винятком та-

кого промислу, який по своїй натурі, по своїм технічним улаштуванню або по причині публичного добра конче вимагає безперервної праці.

г) Заведення безперерваного одноразового часу спочинку що найменше 36 годин кожного тижня для кожного робітника.

г) Заборона тейлор- або трук-системів.

2. Нагляд всіх промислових заводів, досліджуваня і упрямвильнюваня робітничих відносин в місті і селі державним робітничим урядом, повітовим, провінційо-нальним урядом і промисловим урядом. Переведеня найдальше ідучої гігієни в промислі і торговлі.

3. Правне зрівнаня земельних робітників і домової служби з промисловими робітниками.

4. Правне забезпеченя коаліційного права.

5. Забезпеченя робітника на старість і підчас хорос'я та каліства державою, і допущеня робітників до управи тим забезпеченям.

Ось ті точки мінімальної програми.

Ми кожду обговоримо осібно на кінци отсеї розвідки а тепер переходимо до обговорюваня максимальної програми.

Та нїм будемо говорити про будуче уладженє суспільства, спинимо ся ще хвилю на теперішнім, то краще зрозуміємо новий лад.

Теперішній спосіб продукції називає ся і н д і в і д у а л ь н и м, то є кожлий працює для своєї власної потреби, без взгляду на другого і на ціле суспільство.

Ми сказали: „для своєї потреби”, а не: „для свого вжитку”. Се тому, бо давно кождий, що виробив, сам з’уживав. А тепер при тїм ладї подїлу праці кождий виробляє ріжні предмети для житя не для себе, а для других, виробляє предмети на продаж у великій скількості, як т о в а р. Ті товари продає на ринку, чи де инде, а за частину гроший із проданих товарів купує собі всі потрібні для вжитку річи, які також виробили другі люди як товар на продаж і виставили на ринку, в базарі, склені чи де инде. Отже теперішна продукція є і н д і в і д у а л ь н о ю і т о в а р о в о ю,

полягаючою на виміні за посередництвом гроша

І робітник не дістає за свою роботу або за частину своєї роботи тих річей, які виробив, лиш дістає гроші, за які він купує собі потрібні для нього річи.

Теперішній лад зве ся також капіталістичним. „Капітал” — се не скарб, не гроші, — а вартісні предмети, які побільшують ся без видатної праці їх властителя. Щоби вироблювати товари, то треба мати знаряди до того, треба мати машини, фабрики і т. д. Треба мати також гроші. Через те великі підприємства випереджують малих підприємців, малих промисловців і ті останні падають, банкрутують. Ті великі маси людей, котрі не мають нічого, не можуть продукувати товарів на власну руку для себе або на продаж, — противно, они є змушені продавати свою силу великим підприємствам і они стають у підприємця лиш помічниками, лиш слугами машин. А що машини заступили вже велику часть людської праці, то підприємець не потребує всіх тих, котрі хотять продати ся йому, а потребує лиш малу

частину з них. Через те все з більше робітників, чим місць праці. Через те знов капіталіст має перевагу над робітниками, які мусять продавати ся йому за яку будь ціну, щоби лиш могли жити. Мусять при-ставати на найгірші услівя праці, і тим то капіталіст не змушений платити робіт-никови повної винагороди за працю, а лиш платить малу частину вартости праці; решту вартости праці, або так звану над-вишк у, н а д в а р т і с т ь, ховає собі в кешеню.

Тому, що сьогодні треба мати великий капітал, щоби могли самостійно продукувати товари, і тому, що великі капіталісти при помочи капіталу змогли осягнути великий вплив і силу над клясою бідних, і то осягнути ту силу не працею а визиском робітника, осягнули силу при помочи машин і здираня надвишки, — то їх капі-тали все а все більшають. Та сила в про-дукції дала капіталістам ще й велику силу політичну, яку они вихісновують для себе. Бо ті самі люди, котрі продають свою силу рук, мусять продавати дуже часто і свій політичний вплив, чи голос з одних і тих

самих причин: задля хліба. Отже капіталіст має силу господарську, себто економічну і має силу політичну. Тою своєю силою правлять они суспільством, і через те той лад, яким они правлять, зве ся к а п і т а л і с т и ч н и м.

Той капіталістичний лад відібрав величезній більшості людства спромогу бути просвіченим, спромогу вживати тих всіх дарів, який дає поступ людської думки відібрав спромогу доброго життя родині, а навіть відібрав хліб багатьом людям а з тим відібрав свободу людині розпоряджати собою так, як сього вимагають його духові потреби. Через те повставали проти сього гнегу поодинокі гуртки працюючих людей а далше почали незгоджувати ся з таким порядком всі робітники і дрібні посідачі продукційних средств, як ось наші фермери і мужики. Бо і ті останні побачили, що їх власність не дає їм спромоги в капіталістичнім ладі заспокоювати їх житєвих потреб а також побачили они і те, що они ось туй-туй мусять унасти і збільшити собою ряди нічого-немаючих робітників. Бо то вже є така сила капіталістич-

ного ладу, що дрібні підприємці або мужики, чи фермері мусять зробити місце великим підприємцям, або великим дідичам-плянаторам.

Але щоб раз на все зарадити сьому лпхови, побачили робітники лиш одну, онвіську раду на те, а нею э: звалити теперішній лада на його місце поставити другий — перемінити капіталістичний лад на соціялістичний.

В тих краях, в котрих капіталізм найскоріше розвинув ся, як ось в Англії і Франції а відтак в Німеччині, робітники вперед почали про се думати, почали науково удовідняти, що така зміна э конечна і що она мусить наступити. А коли відтак Карло Маркс показав, що розвиток капіталізму таки сам веде до такого перевороту, коли він сам се науково узаasadнив, що інакше оно не буде, і що сей новий лад переведуть не капіталісти а та величезна більшість бідних, ті голодні, визискувані робітники, тогди бідні, себ-то пролэтар, взяв на себе ту велику задачу. Робітники але прийшли до переконання, що той переворот зроблять они лиш тогди,

коли они всі будуть тої самої думки: перевернути лад. Через те сказали робітники, що їм треба гургувати ся, себ-то організувати ся, в одну велику громаду, яка має перевести економічний і політичний переворот. І та велика громада прозвала себе соціал-делократією.

Доки продукція вела ся лиш людською працею, доти не можна було думати про заведенє соціалістичного ладу. Бо людською силою можна було продукувати лиш дуже мало, а до того мусіла людина вкладати в продукцію всю свою силу, щоби випродувати те, чого потрібно було до життя. Але від хвилі, коли людську силу заступлено машиною (парою і електрикою), коли чоловік почав працювати желізним невільником, в той час за вложенєм лиш малої людської сили може машина, той желізний невільник, в сотеро і більше разів випродувати, чим давнійше чоловік. Та продуктивність машин ще більше піде в горч, чим тепер, і майже зівсім випре людську силу. Чоловік вже тепер доходить до того, що з нього, давнішого робітника, стає ся тепер лиш наглядач машини. Отже

з часом все то більше буде зменшувати ся людська праця а продукція і скількість вироблених товарів буде все і все збільшувати ся. Доки-ж ала ті продукційні средства будуть в руках одиниць, доти хосен буде лиш для одиниць, і доти для більшости ті продукційні средства будуть проклятам. А скоро лише ті продукційні средства перейдуть на власність всього суспільства, то в тій хвилі і благословенство тої продукції полла ся для цілого суспільства. Отже капіталізм а першим степенем до соціалізму. Э він тим першим степенем тому, бо він витворив такий спосіб продукції, без якої не можна собі подумати соціалістичного суспільства, в яким всі працюють, всі працюють мало, і всі мають подостатком всього, чого лиш людина забажає в житю.

Розвиток капіталізму дійде врешті до того, що величезна маса людей опинить ся без праці, без способів до житя. Се зроблять машини. Тогди аж кождий з пролетарів зрозуміє свою задачу, зрозуміє куди він має віддати свій голос політичний, і тогди рішить ся остаточно на те, щоби

знести приватну власність. Чи те знесенє піде мирною дорогою, чи кровавою, чи при помочи законодавства, чи при помочи фізичної сили, сего ніхто не може сказати. Се покаже хвиля, час і обставини того часу. Одно з сього буде — то се певно. Через те соц.-дем. організує ся політично і економічно, бо і тепер і пізнійше одного і другого треба.

Земля, фабрики, майстерні, комунікаційні средства мусять перейти на власність суспільства і продукцію буде правити суспільство так, щоби овочі праці йшли в хосен всіх, а не в хосен одиниць. Суспільство буде продукувати всі потрібні річи відповідно до смаку людей. Буде управляти поля, луги, винниці, ліси, городи, буде плекати худобу, будувати здорові, гарні дома, буде виробляти всі роди поживи, найріжнороднійші вбраня, будувати театри, музеї, готелі і т. д. і т. д. Кождий буде мусіть вкласти в те частину своєї праці, а коли покаже ся, що він виконав певну скількість праці, тогди буде мав несбмежене право на все те, чого потребує культурний чоловік, щоб жити після своїх

звичок і після своїх фізичних і духових вимог.

Се виглядає ніби байка для тих людей, котрі не годні вийти поза межі свого села, міста; а прецінь вже тепер мають те саме малі гуртки людей. Подумайте лиш про перворядні готелі, про магазини найкрасшого одія поза шкляними вікнами у величезних містах, де кождий може дістати все те, чого лиш забажає його смак. Тепер лиш меншість людей тиньть ся тим, а в соціалетичнім ладі будуть мати і се те, бо люди будуть гейби однов великою родиною, в котрій кождий має рівні обовязки і рівні права до всього.

Подумаймо собі село із тисячою родин. При тім подумаймо собі, що всі ті 1000 родин є газдами. Всі они мають пастухів, отже мають і 1000 пастухів. А всю ту худобу може пастити навіть не сто а двох людей, або такн ніхто, наколи та худоба пасе ся на певних означених місцях. Треба лиш пійти видоїти зї, або зловити певні штуки на заріз. Отже є вже найменше 900 людей-пастухів, увільнених від роботи, і они можуть скорочити другим роботу. . - Даль-

ше. Ті 1000 газдів мають 1000 плугів. Місто тих плугів може орати кілька машинових плугів і вже знов з кілька соток увільнених від праці і они можуть другим скоротити працю. 1000 газдів мають 1000 стоділ. Але коли земля з спільна, тогди не треба їх, бо все те збіже зложено далеко від людських осель, де змолотять його машини. Відпаде праця ставлення стоділ, звозування збіжа, молоченя на одиночку а стане ся се при дуже малій скількості людей і праці. Те саме зі жнивом і т д.

Йдїм дальше. Всі потребують чобіт. Місто ріжних майстерень, може бути одна фабрика, виставлена все в одній околиці. Загал вибирає управу фабрики, та постарає ся о техніків, котрі справлять пляни на фабрику і пустять її в рух. В ріжних місцях провінції будуть заложені магазини, в котрих складати меть ся зроблені фабриком черевики. І коли гонер кождий в склені дістає черевики, які лиш захоче, за гроші, то тим скорше буде міг вибрати собі черевики в такім магазині і ще до того без гроший, лиш за вказанєм ся носьвідкою, що він виповнив якусь працю. Та провінція,

котра є богата в збіжжє, буде продукувати його для себе і для тих околиць, в котрих збіжжя нема. Та провінція, котра богата в металї, дерево, чи що иньше, буде продукувати те, що має для себе і для других провінцій, котрі тих плодів не мають. Суспільство при помочи виборної управи буде розділювати продукти на провінції так, щоби всі мали всього подостатком.

Не треба боятися, щоби хто будь брав собі за богато, бо хто возьме собі приміром 10 пар черевик з магазину на те, щоби они лежали йому в хаті, коли він все буде міг собі взяти сьвіжі тогди, коли буде потребував? А красти не буде, бо не буде потребував сего робити і позбутися своєї річи не буде міг, бо ніхто не купить від нього; бо пощо купувати, коли кождий залурно всьо має?

А працювати буде мусів кождий, бо не працюєш, то не маєш права на вироблені річи.

Про се дало би ся говорити дуже богато, але на се ось туть мало місця. Після отсих примірів може кождий подумати собі ще другі. Головне ту є те, що всі п р о

дукційні средства будуть сільні а друге те, що той спосіб продукції скоротить сотки-сотки разів працю. Ми ще дещо пояснимо той спосіб продукції в дальших розділах отсеї розвідки.

II.

Соціалістична держава дуже ріжнить ся від державного монополю. Ось вже тепер багато держав веде в своїм заряді желізницї. Але се є лиш монополь. Деякі ведуть у своїм заряді виріб тютюну, соли і других річий. Се ще не соціалїзм. Бо тут держава продає свої продукти за гроші і не раз лупить гірше, чим який капіталїст. А приходи з монополю дають управителї капіталїстичної держави на вдержанє свого ладу. Тут держава є капіталїстом і тут она також не платиє робітникам повної винагороди за працю, а лиш частину. В соціалїстичній державі просто нема ані приходів, ані розходів в теперішнім значїню. Бо сіль дає земля, люди видобувають аї і на се не треба грошей, то і розходів нема. Возьмім машини як примір. Матерїял не коштує, бо матерїял дає земля, обробленє

матеріалу не кошутэ, бо люди оброблюють його тому, щоби мати право вживання других продуктів, отже навіть не треба обмежувати продукції, бо нема найменшого кошту. Те саме э зі всіми продуктами. А продукувати буде суспільство все найкрасші річи, бо і пощо виробляти гірші і лїпші, коли се суспільство нічого не коштуэ. Суспільство не буде члелити на зарібок, бо що з ним зробить? Де подїэ його?

Соц. демократам закидують дуже часто, що они хотять ділити. Се просто безглузна видумка. Лиш продукційні средства перейдуть на всїльну власність, і продукція буде всїльна, отже що-ж тут ділити? Подумайте, коли би хто хотїв поділити фабрику. То не знати, чи кождому вистало би по шрубці. І що з то вийшло би? Хиба те, що знищило би ся фабрику. Ну, а як ділити землю? Она як раз э тепер подїлена. А схотївши дати кождому по кавальчику з неї, то всі обернули би ся в дрібних мужиків, які жили би так само тяжко, як і тепер. То пощо новий лад? В соціалїстичнім суспільстві кождий буде мав приватну власність таких річий, які э не-

продуктивні. Коли ти взяв собі убраня з магазину, то хто взяв би тобі його від тебе, коли він також може взяти собі в магазині нове. Те саме з хатами, уладженям хатним і т. д. Правда, можуть лучити ся такі предмети, яких не може кожній мати, приміром, виконав хтось кістяк передногового звіра. Але такі річи будуть зложені в публичних музеях. І тепер хто таких річий не держить в дома. А такі річи, як памятка по якихсь предках, чи кім там другім, буде власністю того, хто має її. Бо що прийде кому з неї, коли би навіть і взяв її? Така приватна власність буде бережена законом ще більше, чим тепер.

Противно тепер власність не є забезпеченою, бо ті люди, котрі виробляють все, не мають до нього права. Їх продукти праці забирають капіталісти. Тепер так діє ся як в пасіці, де пчоли збирають мід, а пасічник забирає його і лишає робітникам-пчолам лиш тільки, щоби они могли вижити і щоби дальше могли робити для нього мід.

Теперішні робітники стоять троха ліпше від невільників лиш тим, що мають

свободу, але з другого боку з їм гірше, чим невільника; бо невільника шанував пан так, як пасічник шанує пчоли, щоби не поздохали з голоду, а робітник не має того пошанівку. Він продукує, але може і здохнути; капіталіста се не обходить.

Теперішній лад не шанує власности. Перше всього капіталіст не виплачує повної вартости праці, отже краде частину власности, відтак посередники, як ось купці, котрі передають вироблені продукти фабрикантом для консументів, себто для вас робітників, хотять також мати зиск, отже знов крадуть частину вашої приватної власности, а в кінці держара накладає на ті вироблені вами товари свій податок, який ви платите, купуючи ті товари, отже знов краде частину вашої приватної власности. І де-ж тут з пошанівкою приватної власности? Крадіж на кождім кроці, і те ще законом бережена крадіж. А в соціялістичнім ладі не буде ані осібних продуцентів і осібних консументів, бо продуцент буде рівночасно консументом, не буде купців, не буде податків, отже не буде кому красти приватної власности. Противно те-

пер, ті, що крадуть і стережуть крадежи, себто пани і попи, кричать, що соціялісти хотять красти приватну власність. Они боять ся, щоби той легкий спосіб крадежи в теперішнім ладі не вірвав ся їм. Ось в чім сук!

III.

Соці. л-демократам закидують дуже часто, щѣ они в своїй будущій державі знищать релігію і знищать родину. На місце родини поставлять вільну любов — так кажуть вороги народу.

Що до релігії, то вже тепер каже соц.-демократія, що віра є приватною річю. Се-б то вір собі, як ти хочеш. Лиш та твоя віра не сьміє бути визиском другого, она не сьміє перешкаджати другому. Подивіть, — тепер майже всі держави, себ-то капіталістична кляса, котра править теперішніми державами, схиляє ся до одної релігії і піднирає її, а другі релігії лиш тернить або поборює. Така держава дає частину своїх доходів на піддержку любой її релігії. А се є дуже несправедливо, бо в ть

державних доходах з гроші і таких людей, котрі не вірять так, як вчепть піддержування державою релігія. Соціялісти але хотять, щоби ті люди, котрі мають якусь там певну віру, певний релігійний обряд, щоби они самі собі піддержували його, щоби другі люди не були примушувані до піддержування такої релігії, котрої они не люблять.

Зате соц.-демократи з ворогами цього вісного релігійного ґешефтярства, якого допускають ся попи. Они, приміром, кажуть молити ся робітникам тогди, коли їх гнетуть капіталісти, они кажуть молити ся тогди, коли капіталіст викине робітника на улицу, але коли робітники страйкують, тогди попи не кажуть капіталістам молити ся, а бог вже якось поможе їм, лиш зажмурюють очи на те, коли капіталісти вживають поліції і війська до здавлення робітничої волі. Скажіть же! — чи се належить до релігії? Чи-ж можливо, щоби одним мав помагати бог а другим поліція і військо? Ні, се з релігійне ґешефтярство.

Соц.-демократія з навіть далше більше толерантна для ріжних віровань, чим

так звані вільнедумні ліберали, бо соц.-демократизм спочиває на матеріялістичнім пониманю історії, і знає, що релігія є впливом економічних обставин. Соц.-демократи хочуть, щоби кождий міг користати з того, що дає наука, щоби кождий сам міг провірити те, в що він вірить, а нехай він не знати як вірить, до те ще не перешкаджає, щоби він був гарним товарником.

А вже найгіршим плагіатством є закидати соц.-демократії вільну любов, або, як дехто каже, венільність жінок. Подумайте лиш, чи можливо, щоби так думали соціялісти, ті соціялісти козрі хочуть вільности, рівности і братерства? Чи можливе є те, щоби ті самі люди хотіли завести таке страшне невільництво жінок? Се-ж страшне невільництво, коли би кождий мущина мав право до кождої жінки.

Послухай, чого хстять соц.-демократи.

Перше вьсього треба взяти на увагу, що супружество є спілкою двох осіб обидвох полів. Відношенє між одною особою а другою не є таке просте, як ось між двома контрактом звязаними людьми. Супружне

відношеня спочиває на двох підставах, іменно на матеріяльній і на ідеальній. Супружество має за меті 1. вдоволювати і доповнити потреби обох половин викликані любовію, себто виповнити товариські, приятельські і любовні потреби обох людей; 2. має вводити господарський поділ праці, який тепер в той спосіб виявляється, що муж заробляє а жінка веде домашнє господарство; в тім поділі праці є рівночасна комуна в носіданю майна, себто є спільність майна; 3. супружество є інституцією, яка витворює потомство, плекає і виховує его.

По такім розложеню супружого відношеня є легко сказати, як буде виглядати оно в соціялістичній державі. Деякі точки того відношеня змінять ся, бо змінить ся цілий господарський систем.

Приміром, веденя домашнього господарства жінкою переведе ся. Бо ось вже тепер багато людей, котрі мають средства на те, не ведуть кухні в дома, а їдять в ресторанах, бо вареня на одиночку в дома є лише стратою часу і великою працею. А ті річи, які давнійше виробляла жінка, вже тепер купуєть ся готові в склепах. Тим

Більше буде се можливе в соціалістичній державі-

Дальше знов плеканє новонароджених дітей змінить ся троха, — розуміє ся на ліпше. Вже тепер а заведеня, де плекають новонароджених дітей, і вже тепер багато материй не плакає своїх дітей а передає сю роботу другим. Розуміє ся, що такі заведеня не будуть уладжені, як ось тепер подекуди, а з найбільшим комфортом і будуть ведені найкрасшими повитухами і найкрасшими педагогами.

Вихованє а штукаю, якої не вміють і не можуть вміти всі родичі. Виховуванє вимагає знаня і вправи так само, як кожда иньша штука або ще й більше. Треба мати знанє психольогії, треба бути бистроумним а з тим треба уміти злучити розум, пестощі, строгість, сильну волю і велику терпелівість в одно, шоби виховувати другого. Наші школи, які а ось тепер, не вмили ся навіть до таких виховуючих заведень. Їм так до виховуваня, як конєви до снованя шовкових ниток.

Про примус нема навіть бесіди. Соціалістичне суспільство лишить се волі роди-

чам, чи они маленькі діти будуть самі виховувати, чи віддадуть їх до публичних заведень.

Зі зміною господарської системи змінить ся дуже багато в суспільнім життю. Вище згадані приміри вже вказують на се. Зате суспружество буде більше спирати ся на любови, а не як доси на грошах. Доси звичайне вирахованє або таки просто гроші є причиною суспружества. Чи-ж має бути щастє в такім суспружу? Звичайно вже по весілю починають ся сварки між мужем а жінкою задля чисто госполарських причин або задля гроша. А розійти ся не годні, бо тяжко дістати розвід. Через те одчо другого нераз ненавидять, одно другого вважає лиш простітуткою. А соціялісти кажуть, що суспружество є сьвятнею любови, а де сього нема, там не повинно бути суспружества, там повинен бути розвід.

Де сього нема, там родить ся кривда для цілого суспільства, бо суспружество, яке не любить ся, не може добре виховати своїх дітей. — виховати зле дітей, значить зробити кривду суспільствєви. Суспільство

дістає через те зле вихованих горожан. В соціялістичнім ладі господарське штанє в родині відпаде. Лиш любов, і то виключно лиш одна любов буде вязати мушину з жінкою; де зього не буде, там мушить бути розвід.

Прогивно, теперішній лад знищив родину. Подумайте лиш про ті мільйони робітників, котрі все і все в роботі, цілими днями не видить жінка мужа, родичі дітий, а коли в вечер зійдуть ся, то не мвлують ся, а відпочивають і чяслять, як прожити завгра. Про вихованє дітий і бесіди нема. Знов же в клясі богачів є ще гірше, чим у робітників. Там женять ся майже всі лиш задля гроша. Любов там не грає ніякої ролі. Доперва аж по шлюбі починають шукати обоє любови. Звичайно він де-инде а она де-инде. Через те дома висшої кляси людий є переважно гарно уладженеми про-стїтуційними домами.

Богато людий не може женити ся в теперішнім ладі, бо знають, що не будуть мати спромози вдержати родини; — не буде чим прогодувати ся. Через те нежонаті муштини шукають головню вдоволення

поза супружеством, а з другого боку багато жінок, не маючи способності заробити руками, мусить продавати своє тіло тому, хто дає гроші. В соціялістичній державі відпаде питаня прожиткування родини, бо кождий буде мав забезпечений прожиток своєю малою працею.

Всі ті, котрі є прихильниками теперішнього ладу, є прихильниками проституції. Найбільшими ворогами соціялістичного ладу є католицькі нежонаті попи, бо вони є найбільшими прихильниками проституції. Вони є власне тими, котрі сходять ся половою не з одною а з богатьома жінками. Не вірте жадному з них, що вони не знають, що то є любовне милуваня, любовні пестощі. Вони практикують се найбільше, і то не з одною жінкою, а все і все з иншою.

Нежонаті попи і богаті пани, то прихильники проституції, бо вони все і все купують собі любов. Перші за ціну неба другі за гроші. Попи спеціально є проти розводів тому, бо їм є лекший доступ до таких жінок, котрі не люблять мужів, а пани знов лекше можуть дістати за гроші жінку, котра держить ся при ненависнім

мужови задля вдержаня дїтнї і задля нерозривности шлюбу. От маєте ще одну причину, чому ті двї кастї так ворожо відносять ся до соціалїстичного ладу.

Найбільшими ворогами простїтуції є соціалїсти, бо они знають що она виходить лиш ізза матеріяльних обставин. Соціалїстичний лад не буде знав, що то таке простїтуція. Соціалїзм є найкрасшим заведенєм для супружества, для родинного житя, для плеканя лїтнї і для вихованя дїтнї. З хвилею заведеня соціалїстичного ладу шезне той страшний бруд полової розвугети, полової продайности, і полового пониженя Любов і ще раз любов засїяє в повнім своїм блиску на руїнах зінесаного панівельопаньського зігнилого ладу. Лиш ми, лиш ті одні соціал-демократи уміємо цїнити сьвєтїсть любови, бо ми боремо ся за такий лад, де любов стане короною веїх людських почувань.

IV.

Головно так званї інтелїгентні робїтники, як ось урядники рїжного рода, ті люди, котрі з тяжкою бїдою покінчили ви-

еші школи і просто чудом втікли від тяжкої тілесної праці, ті люди, хоть з плечені як робітники, боять ся назвати себе робітниками, і боять ся соціалістичного ладу. Они втікли з некла нужди і от они боять ся, що в соціалістичнім ладі мали би ся зрівнати назад з тими, з поміж котрих они вийшли. І ті люди звичайно кажуть, що соціалістичний лад поробить зі всіх однакових людей після одної міри. Однаково вбирати муть всіх, однаково годувати всіх, однакове знанє буде мати кожний і т. д. Такі думки показують лиш, що ті люди з дуже а дуже короткозорі і що в їх пятах з невольничий страх перед упадком зі щаблів тої драбини, якої они держать ся. Перше всього продукція всього того, чого потрібно буде до життя, не буде обмеженою що до якости а противно буде розвиненою краще чим тепер, бо се не буде нічого коштувати суспільства. Що до знаня, то нема найменшого страху за нього, бо в соціалістичнім ладі кожний буде мусів вчитися що найменше до двадцятого року життя, себто до того часу доки требає розвиток людини. Чи-ж може заздро їм, що не-

лиш они, але і ось ті потомки теперішніх невчених чорноробів мають бути вченими людьми? Бо лиш задрість може викликати такі думки. Бо соціялісти не лиш в будучині, але вже тепер є за найбільшою свободою науки і за найбільшим використанням людського знаня.

Соціялісти не є лише прихильниками заспокоюваня жолудкового питаня. Они мають також змисл до красних штук, до поезії, до музики, малярства, і т. д. Глядіть лише на соціялістичних заступників в парламентах. Они все і все підпирають і позваляють на видатки для шкіл, для штуки, взагалі на культуру. А в соціялістичнім ладі поезія і штука буде ще більше розвивати ся, чим тепер, бо людина не буде мати жури за прожиток. Він всі свої духові сили оберне на вишукуванє все то більшої краси в житю, в своїх думках і ділах. Знанє і штука розвинеть ся більше чим тепер, бо більше людей буде думати про се і через те буде більша конкуренція духова. Науки дуже а дуже поглублять ся, бо всі будуть мати доступ до неї. І ті талани, мілійони таланів, котрі пропадають

тепер, будуть творчими. Винаходи будуть йти за винаходами, бо людство все і все буде перти до того, щоби влекшати собі працю. Доси машини є проклятам для людей, бо они відбирають людям зарібок, а в будучности будуть благословенством, бо они відберуть людині працю. Праця людська обмежить ся лиш на звичайне стороженє машини, чи она добре йде, чи не зіпсувала ся.

Не думайте, що лиш голод і любов є творцями людського поступу. Ще і нудьга має свої права. Нудьга не дає людському мозкови спочивати. Порожний мозок так само, або ще більше, наносить прикрість людині, як порожний жолудок. Чи можливе є те, щоби вчені мозки могли спочивати і не витворювати нічого? Се просто противне людській натурі, противне самій природі, котра в кождім своїм атомі не спочиває, а все творить щось нове. Не бійте-ж ся. Будете і ви всі творцями, ще в сотеро більшими, чим тепер, бо доси лиш дехто з вас бавить ся в конкуренцію духової творчости, а більшість інтелігентів звичайно засуджує свій мозок на знидінє коло

шклянки пива або карт.

Соціалістична рівність є дуже розумною рівністю. Она хоче рівности средств, рівности ціля, рівности діланя. Чи тепер дитина їсть те саме, що й старий, хоть обоє є они в тій самій родині і мають рівні права до їди? Ні, бо не однакові вимоги є у них. Чи двох братів вбирають ся однаково? Ні, бо кождий любить иньший кольор. Те саме й в соціалістичнім ладі. Рівність у всім, але індивідуальність одиниці, потреби часу і мети, та вимоги діланя будуть як найширше увзгляднені. Противно, тепер сього нема. Теперішний лад нехтує вимоги дитини, старця, хорого, талановитого, і т. д. в хосен малого гуртка людей.

Дехто знов боїть ся, що земля не настарчить всього стілько, щоби кождий мав всього подостатком. Вірте, що се є такий самий страх, як колись дике племя бояло ся другого, щоби те друге не з'їло йому того, що дала природа. Правда, що колись людей менше було, а люди з голоду вми-рвали. Тепер є більше людей, а земля достарчає всім їди і всього того, чого треба до житя. Чим більше поширяє ся людське

знанэ, тим більше спромагаэ чоловік видо-
бути з землі ріжних эї плодів. Будьте пер-
ними, що земля ще тисячі разів більше
може видавати, чим тепер видаэ. Треба
лише приложити до неї більше знанэ хемії
і фізики.

Ті люди, котрі при звичаїля ся до ріж-
них вигод, до люксусу, боять ся, що в со-
ціялістичнім ладі будуть всі вживати про-
стих, примітивних річий, бо, мовляв, соція-
лісти то робітники, а робітники на люксусі
не розуміють ся. Цікаво спитати таких
сватків, як они думають про будову тіла
у робітника і про будову тіла у такої лю-
дини, котра при звичаэна до люксусу.

Чи може э які ріжницї? Нема ніяких!
Чи робітник не потрафив би мешкати в гар-
них палатах, їздати автомобілями, ходити
до театрів, вбирати ся як найкрасше і т. д.
і т. д. ? Певно, що потрафив би. Чим біль-
ше видосконалюэ ся людський розум і лю-
дські почуваня, тим більшої вигоди вима-
гаэ людина для себе. І ми повинні вихову-
вати себе взаїмно до вигідного житя, до
вживаня того всього, що даэ культура.
Простота, неவிгоди, се просто панська по-

півська наука для невільників, щоби ті невільники не покушали чого будь ліпшого і не зажадали того самого для себе, що має лиш мала купка людей визискувачів! Се просто перевернені понятя є в тих людей, котрі думають, що звичайний робітник не повинен мати золота, срібла, йти до кофейні, до найкрасших ресторанів, до театру, на вистави красних штук, не вбирати ся виставно і т. д. А по що-ж теє все є? Лиш для панів може? Ні, для всіх, для тих хто сотворив теє своїми руками, своєю силою. Ми не хочемо сірих жебраків, а людей з найкрасшим смаком, з найкрасшими помислами, людей з найкрасшими вимогами, бо краса родить красу, а простота родить лиш бруд і отупінє.

Ми хочемо сотворити рай; красний рай чим той, який обіцяють попи по смерти. Бо той посмертний рай дуже а дуже жебрацький. Там нічого нема. Там анї не їш, ні не пєш, не одїваєш ся, не любиш, анї не навидиш, не сьмієш ся, ні не плачеш, навіть не ходиш а вічно і вічно хвалиш і хвалиш бога. І чи варта постити, бідувати, нищити себе ось туть, щоби заробити

собі на такий вічний кримінал, в яким навіть не вільно буде тобі нічого іншого думати, як лиш одно: „Осанна, і осанна во вишніх”?

Лишим же той рай для тих, що видумали його, а самі стремім до того, щоби змінити теперішній лад і сотворити новий, красший. А знайте й те, що ніхто, а ви самі сотворите його. У вас є та творча сила, що держить всьо, і та сила, щоби перемінити те, що держите. Лиш сьміло, лиш із завзятам беріть ся то діла. Лиш ставайте в один великий гурт соціял-деякратії, лиш вибирайте самих своїх соц.-демократичних предствеників в законодатні тіла, щоби скорше захопити правління в наші руки. Розвиток техніки, розвиток праці, розвиток суспільного господарства пре нас всіх туди, тож не опираймо ся, бо се природний хід йти проти струї розвитку; він роздопче впертого і піде далі. Кидайте старе, беріть нове, ідіть вперед і вперед, товарині, до нового красшого сьвіта— до раю!

Про мінімальну првїграму задля браку місця поговоримо другим разом.

Вінніпег, 2. січня 1914.

Читачу! Щоби ти наскрізь міг
запізнати ся з тим, чого хотять соц.-демо-
крати, щоби ти знав все і все правду не
закаламучену ніякими буржуазними під-
шептами, то читай різні соц.-демократич-
ні книжки і часописи.

З часописей читай все:

„РОБОЧИЙ НАРОД”, „БОРБУ” і
„ДОБРУ НОВИНУ”.

Адреси до них такі:

„ROBOTCHYJ NAROD”,

BOX 3658 STA. B.

Winnipeg. Man. Canada.

Коштує 2 дол. на рік.

„BORBA”, Czernowitz,
AUSTRIA, BUKOWINA.

Коштує 1. дол. 50 ц. або 4 К. на рік.

„DOBRA NOWYNA”

LEMBERG, AUSTRIA, GALICIA.

Коштує 1 дол. 50 ц. або 4 К. на рік.
